

UNIVERSITÉ
DE PARIS
COLLÈGES

UNIVERSITÉ
DE
PARIS

Table

des ouvrages
contenus dans ce volume.

1156754051

- 1 Bayeux (Collège de) Statuta collegii Baiocensis Statuta.
- 2 idem. Arrêt du parlement 1713 15me homologuant une conclusion de l'université du 27me 1713 relative à ce collège.
- 3 idem. Sicut un autre arrêt sur les Boursiers.
- 4 Factum relatif à la plainte maintenue en la principalité de Boncourt.
- 5 Orléans (Collège du) Statuta collegii Orléans-Borbonici edita die 7 Januarii, et senatu confirmata 17 Junii. an. 1661.
- 6 idem. Regulæ collegii Sorbonæ-Orléani excerptæ à Statutis &c.
- 7 Grassins (Coll. des) Arrêt du parlement, 1710 4 mai, qui homologue l'avis des Srs Pirot et Pourchot, sur l'administration des biens de ce collège.
- 8 Extractum e commentariis universitatis (relatif aux logements qui peuvent être concédés dans les collèges).
9. Eas. humbles et très-respectueuses représentations de l'Université de Paris au Roi, au sujet des lettres patentes du 20 Août 1767.
10. Universitas Studii Parisiensis Socii et amici universitatibus Studiorum.
11. Factum pour Mre Claude de Cordoy esleu principal de la maison de Montargis, contre les S^{rs} chartreux, opposans à cette election.
12. Ste Barbe (coll. de) Fondation 1556 19 novembre.
- 13 idem. Mémoire pour les curé et Marguilliers de St Hilaire à Paris ayant droit de présenter à 2 bourses du collège Ste Barbe deux enfans de leur paroisse.
14. idem Factum signifié pour les principal, procureur, Chapelain boursiers de ce collège contre les S^{rs} recteur Doyens &c. de l'université de Paris.
- 15 Tours (collège de) Statuta Venerabilis collegii Turonensis parisiis fundati.

E. S. V. P.

16.

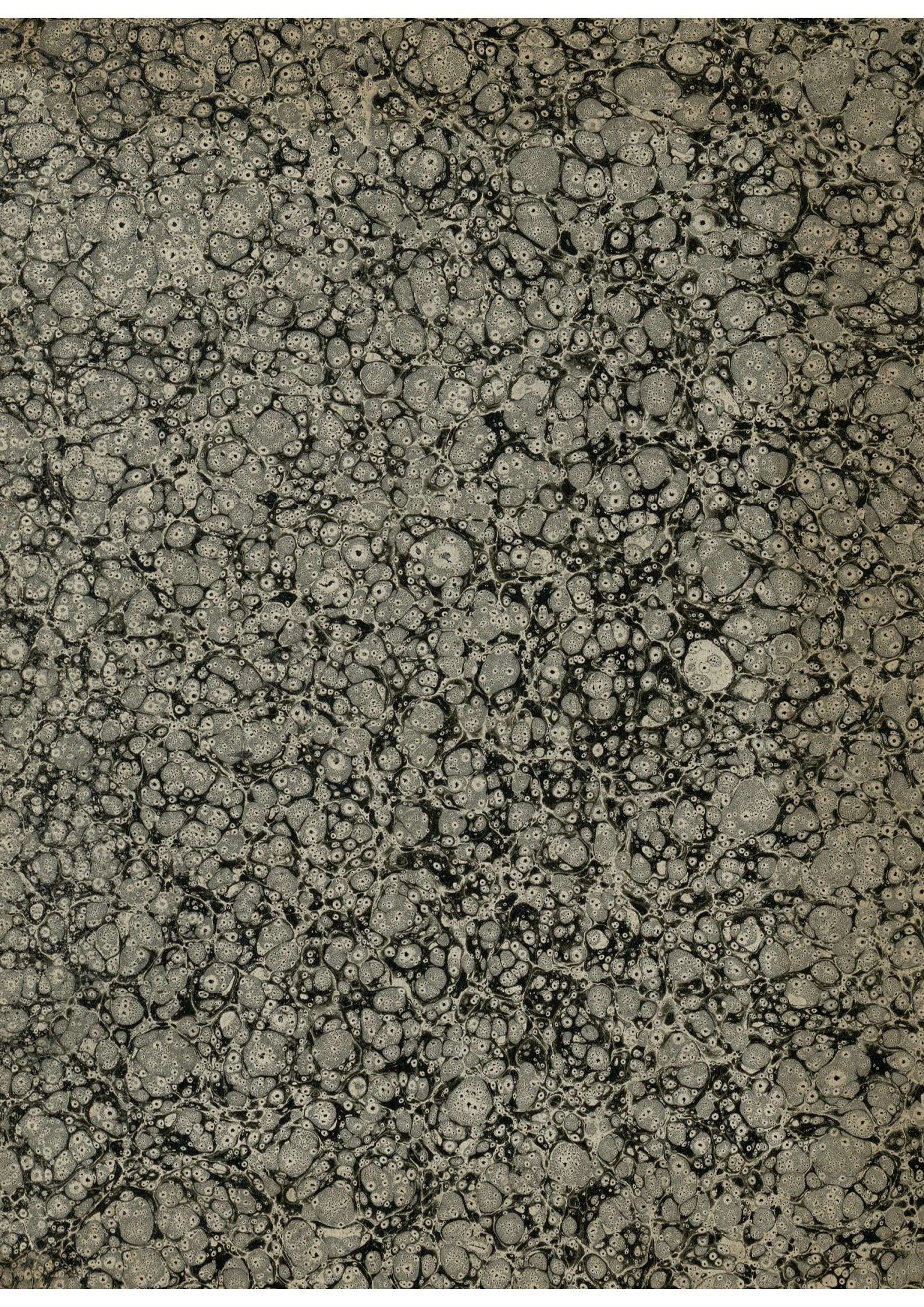
à Messieurs du Parlement (L'Université contre Me Lenormant, Syndic du Clergé
du diocèse de Paris)

17.

Requête pour les Recteur, doyens, & de l'Université contre J. Magny, commis au greff
des gens de main-morte, et de Me J. Lenormant, Syndic &c.

STATUTA
VENERABILIS COLLEGII
TURONENSIS,
PARISIIS FUNDATI.

EDITA

M. ALEXANDRO DUPOIRIER,

Primario,

ET M. PETRO PEPIN,

Procuratore.

PARISIIS,
Ex Typographiâ THEOBUSTEA,
è Regione Collegii Regii.

M. DCC. XVI.

A vertical strip of paper with a series of small, evenly spaced holes, resembling a strip of film or a perforated document. The holes are arranged in a regular grid pattern along the length of the strip.

M. DCC. XLV.

STATUTA
VENERABILIS COLLEGII
TURONENSIS
PARISIIS FUNDATI

In nomine Domini. Amen.

OS MARTINUS RUZE Cantor & Canonici insignis Ecclesiæ Parisiensis, Christianissimi Regis Francorum in supremâ Parliamenti Parisiensis Curia Consiliarius, ac in spiritualibus & temporalibus Reverendissimi in Christo Patris & Domini ANTONII DE LA BARRE Turonensis Archiepiscopi Vicarius Generalis, quoad Collegium Turonense Parisiis in vico Serpentis situm, ac fundatum, visitandum, & reformandum, tam in capite quàm in membris, Statutaque dicti Collegii in publicam, & authenticam formam redigendum, cum potestate illa corrigendi, interpretandi, superaddendi, modificandi, & alia de novo, si opus esset, condendi, pro ut litteris dicti vicariatus clarissimè constat; nec non NICOLAUS BRACHET in dictâ Curia Consiliarius & Camera Inquestarum ejusdem Curia Præsident, Reformatorque generalis Collegiorum Universitatis Parisiensis, per eandem Curiam commissus, dilectis nobis in

Christo JOANNI GENTIL, Magistro seu Primario dicti Collegii, JOANNI MOREAU, PHILIPPO JOUSLAIN, JOANNI GOURY, STEPHANO SAUVAGE, FRANCISCO GENTIL, & RENATO LUCAS, ejusdem Collegii Bursariis, seu Scholaribus, ipsumque omne Collegium repræsentantibus SALUTEM. QUONIAM Prophetæ testimonio, ille Dei populus qui rerum scientiæ lumen non habebat, captivus per Ægyptum, hoc est per hujus mundi tenebras, ductus fuit, & Nobiles ejus occubuerunt fame, & siti ipsius aruit multitudo, & alio loco scribitur, *Erudire Jerusalem ne fortè anima mea à te recedat, & ponat te terram inhabitabilem, & desertam*, & contrariò honor Regis cælestis, in suis Clericis, & Ministris, discretionis judicium diligit, dicente Sapiente *Acceptus est Regi Minister intelligens*; satis patet quantum abjecta sit & vilis ignorantia, quæ suos Ministros reddit inutiles & ignaros, quantumque sit appendenda scientia quæ ignorantiae cæcitatem expellit, & hominem Deo acceptabilem facit, & ad bonorum operum exercitium convertit, à vitiorumque cæno divertit.

Hæc itaque olim prudenter attendens Reverendissimus in Christo Pater ac Dominus D. STEPHANUS DE BURGO-LIO, Turonensium Archiepiscopus, dicti Collegii Turonensis Fundator, ac piè desiderans, ut sancta Dei Ecclesia viris eruditis, & intelligentibus repleatur, & ut in ipsa divini pariter & humani juris, aliarumque fructus scientiarum excreseat, & per partes distributus suscipiat incrementum; proindeque considerans ad venerabile Parisiense Studium, tanquam ad fontem omnium ex quo sapientiæ fluunt rivi, multos, ut, expulsi ignorantiae nubibus, aquam hanc hauriant, & pretiosam acquirant margaritam, de diversis orbis partibus concursuros, quorum multi tamen ingeniosi, doctrinæque capaces, indigentia prætextu, necessariæque sustentationis defectu, à litterarum studio se divertunt. Quare volens aliquorum inopiam ex bonis sibi à Deo collatis relevare, prædictam Domum cum ejus juribus & pertinentiis universis, personis pauperum, Magistri seu Primarii & Scholarium qui in ipsa Domo perpetuis morarentur temporibus, dedit, deputavit, concessit ac etiam assignavit, præcipiens in eâ Magistrum & Scholares bonæ vitæ & ad scientiam discendam habiles, qui de bonis propriis commodè sustentari nequirent, institui & assumi, pluresque circa dictæ

Domûs regimen & statum , & studentium conversationem qui in ipsâ domo habitarent , ordinationes faciens.

Verùm quum prædictarum ordinationum nulla omninò appareat publica forma , seu authenticum instrumentum cui ulla fides adhiberi possit , sed duntaxat quoddam transcriptum , sive exemplum hinc inde laceratum , fractum , ruptum , inductum , abrasum , nullo sigillo seu subscriptione , aut aliâ probationis notâ insignitum , quodque ab ipso Fundatore editum fuisse nullâ ratione præsumi potest. Ad hæc , prædictæ ordinationes vobis erant nimis graves , & difficiliores , utpote humeris vestris multa gravia , & quasi intolerabilia onera imponentes , ad quæ sufficere non potestis , attentis vestris muneribus & stipendiis , ac circa hujus modi negotium attendendis , prout ex ipsarum inspectione , & formâ evidenter colligi potest.

N O S igitur inspectis & sollicitâ meditatione pensatis ordinationibus memoratis , & consideratis omnibus & singulis quæ circa hoc considerata erant , de Peritorum consilio cum quibus deliberationem , & tractatum habuimus diligentem circa statum , & regimen dictæ Domûs , & vestrum , ad utilitatem vestram , & dictæ Domûs , ordinationes infra-scriptas , quas quantum fuit possibile , & commoditati dictæ Domûs , & vestræ , credidimus , voluntatique , & intentioni studuimus coaptari , aliqua reformando , alia immutando , nonnulla etiam superaddendo , & de novo condendo prout vestra & dictæ Domûs utilitas suadere & exigere videbatur , edidimus & fecimus , ac edimus & facimus , mandantes eas per Nos in publicam & authenticam formam ritè & decenter redactas , prout sequitur , perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari.

I.

Et primò ordinamus & statuimus quòd singulis diebus Dominicis , Festis duplicibus & novem lectionum quæ in Urbe Parisiensi festivabuntur in populo , Scholares seu Bursarii prædicti Collegii primas & secundas Vesperas ac Missam de dicto Festo ad usum Ecclesiæ Turonensis cum pausis competentibus , maximâ meditatione , perpetuò in communi , in Capellâ dictæ Domûs dicant & decantent ; in Festis verò annualibus & Virginis Mariæ à populo celebratis , ac Patronorum Ecclesiæ Turonensis & prædicti Collegii , videlicet Sanctorum Gratiani , Mauritii & Martini , decantentur in

dictâ Capellâ Matutinæ, similiter primæ & secundæ Vesperæ, cum magnâ Missâ per Capellanum idoneum, horis tamen competentibus, videlicet Missa horâ septimâ vel circa; Vesperæ horâ secundâ, nisi in Quadragesimâ, in quâ dicuntur ante prandium, & Matutinæ horâ quintâ de manè aut circa; à Festo tamen Trinitatis usque ad Festum Assumptionis B. M. dicuntur Matutinæ in vigiliis Festorum post primas Vesperas, ut fit in majori Ecclesiâ; & aliis Ecclesiis hujus Urbis, quibus Servitiis & Horis supra-dictis præfati Scholares cum honestate, reverentiâ & habitu decenti, integrè intererunt cantando & officiendo. Statim post 2â pulsationem Campanæ, quæ fiet ad beneplacitum Capellani & Primarii, ad Sacellum accedant, ita quòd ante Servitium inceptum quod Capellanus paulò post dictam 2â pulsationem incipiet, sint in dictâ Capellâ; alias in pœnas infrâ statutas incidant. Et insuper aliis diebus non festivis ter Missas ibidem celebrari faciant sine cantu, præhabitâ compensatione de Missis prædictorum Festorum ad Missas dierum simplicium, pro quâlibet septimanâ celebrari faciant tres Missas in Capellâ prædictâ. Volumus etiam & statuimus quòd si Principalis & Scholares Horas, Missasque omiserint celebrare, & celebrari facere, & in dictâ Capellâ officiare secundum modum prædictum, quòd in quâlibet hebdomadâ quâ defecerint in prædictis, quilibet ipsorum qui in hoc culpabilis fuerit, bursæ suæ & stipendii quam & quod septimanâ eâdem esset de dictâ domo habiturus, eo ipso dimidiam partem amittat, nisi tantum impedimentum habeat pro quo à prædictis se possit legitimè excusare. In casu autem in quo non intererunt Missis & aliis Horis prædictis, statuimus quòd quilibet eorum pro quolibet defectu quem faciet, solvat pro quibuslibet Matutinis, Missis & Vesperis quibus non intererit integrè, quatuor denarios Parisienses, & in pœnas hujusmodi incidat nisi de licentiâ Magistri Principalis se absentârît à dictis Servitiis, quam non impartietur ei nisi legitimâ de causâ, vel nisi postea allegârît aliquod impedimentum quod videretur Principali justum & legitimum. Et si assuescat abesse à Servitio & Horis prædictis, post unam monitionem per Principalem in præsentia duorum sociorum factam non abstineat, suspendatur à Bursis per ipsum Primarium, donec pœnituerit & se emendaverit.

II,

Item, Volumus & ordinamus quòd in vigiliis Festorum dicti Bursarii studeant & prævideant officium dictorum Festorum, & Principalis moneat & cogat ad hoc eos; similiter quòd Bursarii non Graduati inserviant Sacellano per hebdomadas alternatis vicibus, itaque quòd Hebdomadarius accendat & extinguat cereos, vinum, aquam, ignem quærat & afferat, & cætera alia administret, & Epistolam Missæ cantet. Et si contingat omnes Bursarios esse Magistros aut Graduatos, tunc duo novissimè recepti inservient Sacellano per hebdomadas alternatis vicibus, ut supra dictum est; famulus autem Communitatis mundet Sacellum, quando opus erit, & Principalis ei præcipiet, quoad verò parvos versiculos Horarum, Matutinarum & Vesperarum decantandos, duo Bursarii juniores dicant & decantent.

III.

Item, Cùm intentio Fundatoris existat quòd dicti Scholares simul vivant & comedant in communi, idcirco, ut perpetuò id faciliùs observetur; statuimus & ordinamus quòd singulis annis ematur lignum sumptibus Collegii pro carnibus & aliis epulis Communitatis solummodò decoquendis; similiter ematur omphacium seu verjutum cum sale pro dictis carnibus & epulis condiendis, dummodò vivant & comedant in communi in Aulâ, pro quibus quidem munitionibus emendis ordinamus summam quadraginta librarum Parisiensium, & non ultra, nisi de consensu nostro aut Visitatorum infra scriptorum, annuatim capiendam supra omnem redditum dicti Collegii; si verò aliquid de supra-dictâ summâ supersit, applicetur commodo & utilitati dicti Collegii, jubemusque ipsi Primario ad quem spectat cura & administratio totius domûs, ne hanc præsentem nostram ordinationem infringat nec infringi patiatur & permittat, sub pœnâ solvendi nomine suo proprio privato quod ultra dictam summam expensum fuerit, & quòd ipsum lignum studiosè conservari, & cum maximâ parcimoniâ cumburi satagat, ignem citò post prandium & cœnam cooperiendo, seu cooperire faciendo, si quis postea illum discooperiat, & ad suum cubiculum lignum transferat, per dictum Primarium graviter puniatur; volentes quòd provisio hujus ligni, & aliæ munitiones fiant per ipsum Primarium, & Procuratorem dictæ Domûs, & eo ces-

fante, per dictum Principalem, adjuncto secum uno de Sociis ad hoc magis idoneo, nominando per Socios vel majorem & sanio- rem partem eorundem. Statuimus simili modo Bursas solvi & misias Domus fieri per Magistrum ipsius Domus quandiu Procuratore carebunt, & cum Procuratorem habebunt, per Procuratorem prædictum de consilio ipsius Magistri principa- lis; attamen ubi magnæ misiae, ut puta excedentes summam quatuor librarum Parisiensium pro Domo fuerint faciendæ, ad hoc adjungi & vocari volumus unum vel duos de Sociis Domus magis industriosos, nominandos per majorem & sanio- rem partem Sociorum præsentium.

IV.

Item, Ordinamus, & statuimus quòd si quæcumque perso- na Ecclesiastica, vel Sæcularis emerit vel assignaverit dictæ Do- mui viginti quatuor libras Turonenses annui & perpetui re- ditus amortifatas pro vitâ unius Scholaris per annum, jus per- petuò retineat sibi & successoribus suis, seu illi cui hoc du- xerit concedendum, præsentandi Magistro seu Principali dictæ Domus Scholarem, seu Scholares de Diœcesi Turonensi oriun- dos, qui in dictâ Domo recipiantur, & dum recepti fuerint jus habeant ut alii in eadem; & si præsentatus idoneus vitâ & moribus & habilis ad proficiendum per eundem Magistrum seu Principalem inveniatur, recipiatur ibidem; si verò secus fuerit, ad hoc eadem persona alium repræsentet, & admitta- tur seu repellatur eo modo quo dictum est, si verò secundâ vice repellatur præsentatus, tunc illâ vice præsentans jus præ- sentandi amittit & ad Dominum Archiepiscopum Turonen- sem pertinebit nominatio & dispositio vice illâ, jure illius Pa- troni in aliis præsentationibus semper salvo, nec poterit Ar- chiepiscopus ponere aliquem loco illius repulsi, nisi de eadem Diœcesi Turonensi, & tenebuntur Scholares prædicti jus illo- rum Patronorum perpetuò servare illæsum sine fraude, & non permittere quamdiu Domus ad hoc sufficiat, quòd ista clau- su- de domo tollatur. V.

Item, ordinamus & statuimus quòd si aliquis in vita, vel in morte, prædictæ Domui, vel Scholaribus ejusdem, aliquid de- derit, vel legaverit pro emendis redditibus ad eandem Domum augmentandam, quòd illud in alios usus non possint converte- re, sed in redditus proprios donum legatum hujus modi converte-

re teneantur, si verò aliquid fuerit eis datum vel legatum non ob causas prædictas, secundum voluntatem donantis vel acceptantis, poterunt dicti Scholares disponere de eodem.

VI.

Item, Ordinamus, & volumus quòd secreta & defectus quorumcumque, & consilia Domûs non revelentur alicui, nisi Visitatoribus infra-scriptis, vel aliis perfectè Domûs amicis, de quibus spem firmam habeant quòd hujusmodi revelatio sit proficua, & non nociva Domui & Scholaribus antedictis.

VII.

Item, Et quòd bona Domûs prædictæ mobilia & immobilia, & maximè libros, Capellæ ornamenta studiosè conservent, honorem, utilitatem & augmentum dictæ Domûs pro posse procurent, & si aliquid fuerit fractum, deterioratum, aut amissum culpâ alicujus, talis refarciat damnum suis propriis expensis.

VIII.

Item, Volumus & ordinamus quòd si Scholares prædicti sciverint in prædictâ Domo esse aliquem de ipsis Scholaribus inhabilem & incapacem Bursæ suæ, vel inutilem, vel propter mores, vel qui non possit vel nolit proficere, cum de intentione Fundatoris sit quòd boni Scholares ad proficiendum habiles ponerentur, ibidem quòd non sustineant, imò Visitatoribus infra-scriptis, aut ipsis non existentibus Parisiis, Archiepiscopo Turonensi id notificent omni favore submoto, & laborent ad expulsionem ipsius de Domo, privatione Bursarum.

IX.

Item, Licet Fundator prædictus in eâ fundatione voluerit quòd, si quis de Scholaribus dictis Sacerdos existens, dictam Capellam officiare voluerit, pro Horis & Missis ordinatis ibidem per Fundatorem prædictum juxta ordinationem ipsius, ultra Bursas suas communes, pro labore suo circa celebrationem & Officium hujusmodi impendendo, sex libras Parisienses solvendas annuatim, perciperet: volumus & ordinamus, quòd de cætero, cum prædictum salarium sit nostris temporibus multò minus quàm competens, dictus Capellanus habeat singulis annis pro Missis & Horis prædictis per eum celebrandis sexdecim libras Parisienses. Et si talis Sacerdos sic officians se à dictâ Domo duxerit pro aliquo tempore absentandum, &

huiusmodi tempore absentiae per alium non fecerit dictum celebrare Officium, juxta ordinationem Fundatoris praedicti, nihil percipiat pro huiusmodi tempore absentiae de stipendio praedicto pro Missis & Officio deputato, sed pro rata huiusmodi temporis de summa praedicta defalcatio per Principalem & per Socios sibi fiat, nisi suppleat postea defectum praedictum. Illud autem quod per ejusmodi defalcationem remanserit, convertatur cum primum fieri poterit commodè ad supplendum defectum Missarum huiusmodi Officii taliter omissarum, ad ordinationem majoris & sanioris partis Sociorum, super quo eorum conscientias oneramus: ubi verò in dicta Domo plures fuerint Sacerdotes Bursarii, quorum quilibet velit dictum Officium assumere, is ad dictum Officium per Principalem & Socios deputetur & eligatur qui per iudicium Sociorum vel majoris partis eorum, ad hoc magis idoneus fuerit reputatus, vel id inter eos dividatur, si major pars Sociorum hoc judicaverit faciendum; Principalis tamen dictae Domus qui pro tempore fuerit, si Sacerdos existat, & huiusmodi Officium exequendum eligat assumere, & assumat cum effectu, in hoc statuimus praefendum; si verò, nullo de dictis Scholaribus existente Presbytero, per Sacerdotem extraneum Missas huiusmodi diebus debitis celebrari contingat, majores, & capaciores Domus, & in arte Musicae peritiores, qui praesentes fuerint, ad dispositionem Principalis qui dictis Servitiis sapissimè intersit, & etiam primus incipiat ut aliis det exemplum, per septimanas successivè Officium exerceant, Horas incipiendo diebus, in quibus juxta ordinationem Fundatoris, Horae in Capellâ eadem sint cantandae.

X.

Item, statuimus & ordinamus quòd nullus Scholaris extraneus, qui non sit Bursarius, aliquo modo admittatur vel permittatur ad manendum in dicto Collegio eum Sociis, nisi ad hoc accedat consensus Principalis & Sociorum vel sanioris partis eorum, & nisi vitâ & moribus, & ad proficiendum habilis, per Primarium priùs inventus fuerit: similiter, nisi solvat ad minùs quolibet anno pro Domo, & pro habitatione Domus triginta sex solidos Parisienses; & tunc quilibet Bursarius graduatus non poterit habere secum, nisi duos extraneos. Scholares absque consensu Principalis; non Graduatus verò, nisi

unum solum. Qui quidem extranei Scholares tenebuntur cum Bursariis interesse Missis & Vesperis, & aliis Horis superius specificatis, cantantes, & præbentes auxilium, & juvantes ad dictum Officium celebrandum pro suo posse, sicut Bursarii; alioquin in pœnas quatuor denariorum Parisiensium superius constitutas incidant, sicut unus Bursariorum inciderit, rationabili excusatione cessante, nisi essent aliqua honestæ & egregiæ personæ, cum quibus poterit Primarius dispensare: similiter tenebuntur ad observationem Statutorum, & Ordinationum hujus Collegii, & subjicientur pœnis in eis contentis, sicut Bursarii; aliàs expellantur per Primarium ab hac Domo absque morâ, cogendo semper Bursarios, si opus sit, etiam per subtractionem Bursarum suarum, ad ejiciendos dictos extraneos à cubiculis suis. Nullus prætereà de dictis Bursariis habeat famulum, cum ipsæ Bursæ solis pauperibus, & non divitibus debeantur; si tamen aliquis esset in Artibus Magister, aut aliàs debite & post lecturam sui cursûs Graduatûs, habere poterit ex causâ & de consensu Principalis, & non aliàs. Qui quidem famulus teneatur subvenire famulo Communitatis in munitionibus ligni, cæterisque necessitatibus Collegii, seu Communitatis.

XI.

Item, Statuimus, & ordinamus, quòd quicumque, sive sit Principalis, sive Procurator, sive alius de Scholaribus dictæ Domûs, qui negotia ipsius Domûs gesserit, seu missas vel receptas pro eâdem fecerit, ad sancta Dei Evangelia jurare teneatur, & juret in præsentia Sociorum in principio gestionis & administrationis, de cætero quòd in gestione hujus modi in receptis & missis fideliter se habebit, & de datis, & receptis reddet fidelem rationem, & computa, temporibus inferius constitutis, vel aliàs, si per Socios ex causâ rationabili fuerit requisitus.

XII.

Item, Prædicta Statuta, & similiter sequentia, Principalis, & quilibet Scholaris dictæ Domûs, in introitu Domûs jurabit, prout ad ipsos pertinuerit, immutabilia observare, & observari facere pro posse, nullumque ibidem consentient, vel permittent recipi, nisi dictum prius præstiterit juramentum.

Item, Statuimus, & ordinamus quòd de cætero quilibet Bursarius habeat & percipiat singulis hebdomadis septem solidos Turonenses pro Bursâ suâ; Principalis verò habeat decem solidos sex denarios Turonenses, cum Fundator per fundationem suam sibi assignaverit & ordinaverit pro reverentiâ sui statûs unam Bursam cum dimidiâ. Volumus tamen quòd si futuris temporibus, Domino concedente, ultrâ Bursas septem solidorum Turonensium, restarent in Domo prædictâ aliqua de redditibus Collegii expendenda, Scholares prædicti, solutis Bursis prædictis, de illo residuo nihil possint capere, vel habere; imò illud residuum thesauro, & utilitati Collegii futuro tempore reservetur. Si tamen Domum prædictam successivis temporibus aliquos annuos redditus de novo acquirere, & sic locupletiores fieri, & ad pinguiorem fortunam pervenire contingat, omnibus ædificiis, & aliis rebus dicti Collegii provis, & in bono statu existentibus, concedimus quòd tunc, usque ad, & infrâ duodecim denarios Parisienses, & non ultrâ, de consensu tamen Superioris, videlicet Domini Archiepiscopi Turonensis, vel Visitatorum infrâ-scriptorum, possint Bursæ secundum augmentationes ipsorum reddituum quâlibet septimanâ futuro tempore per Primarium & Bursarios augmentari, quandiu redditus Collegii poterunt illam augmentationem sustinere; si verò è converso contingat (quod absit) ipsos redditus Collegii diminui, volumus expressè quòd etiam diminuantur Bursæ ad certum tempus, arbitrio dictorum Principalis, & Visitatorum infrâ-scriptorum.

XIV.

Item, Ordinamus & districtè injungimus quòd dicti Scholares amicabiliter convivant in Domo, tanquàm fratres, nec sit aliqua divisio, rixa, briga, aut dissensio inter eos; si autem dissensionem, brigam, rixam aut divisionem inter eos (quod absit) evenire contingat, cum non deceat, nec honestum sit ob hoc in Domûs infamiam coràm iudice litigare, ordinamus, & statuimus, quòd Principalis, & Procurator, si Procuratorem habeant, vel Principalis cum altero Sociorum qui ad hoc capacior per Socios fuerit reputatus, summarie & de plano prædicta audiant & terminent, nullo de extra Domum admissio, nisi pro testimonio ad causam illam ferendo.

nisi sit aliquis de Visitatoribus infra-scriptis, nec de talibus extra Domum fiat quæstio five rumor, nec coram iudice sæculari aut ecclesiastico sub pœnâ suspensionis Burfarum, & casu quo Burfarii contumaces essent ad eligendum unum ex eis ad assistendum cum Principali, eo casu quo eligere debent, tunc Primarius, eis semel duntaxat summatis, solus procedat ad inquirendum, cognoscendum, & decidendum de dictâ rixâ, causâ & contentione, quorum seu cuius sententiis tenebuntur parere, aliâs à Burfis suspendantur quousque paruerint & in obedientiam emendaverint. Si tamen ille, contra quem lata erit sententia, sentiat se gravatum, vel si dictus Principalis, & Procurator aut electus à Sociis sint contrarii; in decisione illius causæ, habeatur recursus ad Nos, aut unum nostrum Statuentium, & post mortem nostram ad Visitatorem, seu Visitatores infra-scriptos, quorum decisione stabunt, nec ultra progredientur in causâ illâ. Si verò causa, & contentio sit cum Principali & Procuratore, vel cum aliquo Sociorum, tunc dicti Visitatores, aut unus illorum dictam causam & contentionem etiam summarie, & de plano audiant, & terminent, quorum Visitatorum sententiis, tam Primarius quàm cæteri omnes Scholares tenebuntur parere & obedire sub pœnâ suspensionis Burfarum, nec ultra etiam, ut supra dictum est, prosequantur illam causam.

XV.

Item, Ordinamus quòd si aliquis dictorum Scholarium ultrà tres menses à Domo, tempore vacationis minimè computato, videlicet à Festo Nativitatis Nostræ Domine, usque ad Festum omnium Sanctorum absens fuerit, absque rationabili causâ expositâ, & admissâ à Principali & duobus antiquioribus Sociorum, eo ipso Domo prædictâ & Bursâ, nullâ etiam præmissâ monitione, sit privatus, & alius per Archiepiscopum, vel Patronum prædictos loco ipsius, prout ad ipsos pertinuerit, instituatur; si tamen contingat aliquam magnam & necessariam impensam in Collegio fieri, & nullæ pecuniæ vel minimè sufficientes existant, volumus expresse, quòd tunc Bursæ Scholarium dictorum subtrahantur, vel diminuantur usque ad certum tempus, arbitrio Principalis & Visitatorum infra-scriptorum; & si aliquis propter illam causam se absentaret, nolumus quòd propter dictam causam absens dicatur,

nec tempus sui studii, durante suâ absentiâ, currat contra eum, dum tamen in recessu protestetur, quòd ob causam ipsam recedit, & hoc tenebuntur Scholares nunciare infra dimidium annum dicto Archiepiscopo vel Patrono.

XVI.

Item, cum sciamus processisse de bonitate Fundatoris prædicti, quòd Scholares dictæ Domûs Grammaticam, Logicam, Medicinam, Canones & Theologiam, sicut eis magis expedit, & utile videbitur, possint indifferenter audire, id statuimus observandum, ordinantes tamen quòd nullus in dictâ Domo admittatur ad audienda Jura Canonica, nisi sit Magister in artibus, vel ad minus fuerit primæ classis in Grammaticâ, sufficiensque, & capax ad dicta Jura Canonica audienda per Primarium prius repertus fuerit; si autem aliquis de Domo velit se transferre ad audienda Jura Civilia, & protestetur quòd velit reverti ad Domum ut audiat Jura Canonica in eadem, concedimus sibi, & ordinamus, quòd in casu prædicto, suus locus sibi salvus remaneat usque ad suum regressum, & dummodò sit infra quinquennium, & studuerit sic continuo in Jure Civili, quòd in anno absens non fuerit à studio legali ultra tres menses, & ante recessum, alium Scholarem de Turonis ortum præsentabit Magistro Domûs, ut loco ipsius substituat in ejus absentiâ tantum modò, & non perpetuò, quem præsentatum ipse Primarius recipiet, & substituet usque ad regressum substituentis seu recedentis, si illum vitâ & moribus, & ad proficiendum reperiat habilem: qui quidem recedens jurabit in recessu suo, quòd pro audiendo Jura Civilia, & non ex aliâ causâ recedit, intendens reverti ad Jura Canonica audienda, sine fraude quâcumque, & illum regressum à studio legali, dicti Primarius, & Bursarii benignè recipient, & alium substitutum à cubiculo, & Collegio expellent.

XVII.

Item, Si Scholares dicti Collegii proficere velint in scientiâ Artium, volumus quòd ipsi, infra triennium cum dimidio, digni licentiâ inveniantur, & si in quarto anno ad tardiùs non habuerint Licentiam cum effectû, eo ipso Domo, & Bursis ex nunc, prout ex tunc, declaramus privatos.

XVIII.

Item, In Medicinâ, infra quinque annos legant cursus suos,

& infrà septem annos habeant licentiam ; alioquin , ut dictum est de Artistis , eo ipso Domo & Bursis ex nunc , prout ex tunc , declaramus privatos.

XIX.

Item , In Jure Canonico infrà quinque annos legant cursus suos , & infrà septem annos Licentiam habeant in decretis , sicut dictum est de præcedentibus ; alioquin Domo & Bursis eo ipso , ut suprà scriptum est , declaramus privatos.

XX.

Item , In Theologiâ infrà octo annos legant cursus suos , & infrà undecim legant sententias , & habeant Licentiam ; alioquin , ut dictum est de cæteris , Domo & Bursis eo ipso ex nunc , prout ex tunc , declaramus privatos , statuentes ne in Domûs vituperium ad lecturam vel examen indistinctè prorumpant , & quòd hoc nullo modo faciant sine consilio & examine Principalis , & in scientiâ Expertorum. Post cujus quidem gradûs Licentiæ ademptionem , poterunt adhuc manere in dictâ Domo per spatium unius anni integri , percipiendo suas Bursas , & non ultrà ; imò , dicto anno finito , declaramus ipsos ex nunc , prout ex tunc , dictis Bursis & Domo privatos.

XXI.

Item , Ordinamus quòd postquàm aliquis Licentiam aut Gradum Magisterii in Artibus adeptus fuerit , statim se transferat , nisi sit Regens actu , ad unam prædictarum scientiarum , quam in præsentia Magistri Domûs Sociorum eliget ; aliàs privetur : nec sit Regens ultrà quatuor annos in Domo prædictâ ; alioquin privetur Domo & Bursis , nisi postquàm regere sic desistat , ad unam suprà-dictarum scientiarum se duxerit transferendum , vel nisi exeat , ut præmittitur pro legibus audiendis , post quinquennium reversurus ad Canones audiendos.

XXII

Item , Quia hæc Domus per negligentiam Superiorum aut aliàs diù caruit Visitatoribus , nihilque est Statuta condere , nisi sint qui ea executioni demandent & observare faciant ; ideò statuimus & ordinamus quòd de cætero erunt perpetuò duo Visitatores hujus Collegii Turonensis , quorum unus erit Dominus Cancellarius Ecclesiæ , seu Universitatis Parisiensis , qui est Reformator multorum Collegiorum dictæ Universita-

tis, & quem ordinamus perpetuum Visitatorem seu Reformatorem dicti Collegii Turonensis; alter verò deputabitur & committetur per Dominum Archiepiscopum Turonensem, de Turonis oriundus. Qui ambo, aut unus eorum habebunt visitare, tam Principalem quam Bursarios, & dictam Domum bis in anno, aut semel ad minus, in crastino videlicet Sancti Gatiani hyemalis & in crastino Sancti Gatiani æstivalis: & inquirent diligenter de cultu divino, de administratione bonorum & reddituum Collegii, de profectu, moribus, scientiâ dictorum Scholarium: & si aliquem defectum in dicto cultu divino, aut abusum in ipsâ administratione bonorum & reddituum, vel si aliquem illorum Scholarium inhabilem ad proficiendum, vel incapacem propter mores, vel nolit proficere, aut aliàs, vel ultra tempora studii superiùs præfixa studuisse, & mansisse in dictâ Domo invenerint, tunc poterunt dicti Visitatores, & quilibet ipsorum in solidum corrigere illum defectum, & abusum, illumque sic inhabilem & incapacem suspendere, & etiam, si opus sit, Bursis suis privare, quorum seu cuius sententia executioni demandabitur, non obstantibus quibuscunque appellationibus aut oppositionibus, significabiturque Archiepiscopo vel Patrono, ad quemlibet eorundem pertinuerit, quòd alterum in locum illius ponant.

XXIII.

Item, Nullus admittatur Bursarius in Domo qui habeat in patrimonio vel beneficio ecclesiastico ultra viginti quatuor libras Parisienses annui redditus in Scholis Parisiensibus portatas, vel cuius pater & mater sint ita divites & opulenti, quòd possint illum commodè nutrire in studio litterato, & ei necessaria subministrare, cum de intentione Fundatoris existat, quòd Bursæ pauperibus Scholaribus de Turonis natis assignentur. Similiter nullus admittatur in Bursarium, nisi sit major decennio, & de Turonensi Diœcesi ortus: & ideò ordinamus quòd quilibet Scholaris in receptione suâ afferat cum collatione Bursæ, litteras suæ Tonsuræ, ad cognoscendum si sit de Diœcesi Turonensi natus, & cum primùm aliquis fuerit receptus in Bursarium, volumus quòd si nesciat elementa Musicae, seu suam gammam, statim addiscat illam, Primariùsque præfigat sibi certum tempus ad illam addiscendam, & diebus festivis studeat pro posse suo suum plenum Cantum.

XXIV.

Item, Nullus prætereà jam receptus, postquam habuerit quadraginta libras Parisienses annui redditus in scholis parisiensibus portatas, in Domo prædictâ remaneat, imò illum ex nunc, prout ex tunc, declaramus Bursis suis privatum ac etiam Domo.

XXV.

Item, Statuimus quòd quilibet Sociorum amicabiliter, & pacificè convivat, nec opprobriosè dicat alicui convicia, vel opprobria sub pœnâ sex denariorum Parisiensium, aut alterius majoris summæ, juxta qualitatem & quantitatem injuriæ, nec percutiat aliquem injuriosè, neque similiter extraneum, aut famulum Communitatis, aliàs puniatur arbitrio Principalis, & Procuratoris, vel eo cessante, arbitrio dicti Principalis, & alterius Socii judicio aliorum Sociorum, vel majoris & sanioris partis eorundem electi. Ita quòd unus non dementiatur alterum injuriosè, sub pœnâ duorum denariorum, nullus prætereà inhonesta verba, maximè in locis communibus Domus, proferat sub eâdem pœnâ. XXVI.

Item, Nullus bibat in tabernâ tabernariâ sub pœnâ sex denariorum Parisiensium, & si sit assuefactus, & postunicam monitionem per Principalem in præsentia duorum Sociorum factam non abstineat, subtrahantur sibi Bursæ per dictum Primarium, donec penitus se emendaverit.

XXVII.

Item, Omnes Scholares caveant à lupanaribus sub pœnâ privationis suarum Bursarum. XXVIII.

Item, Nullus mulieres cujuscumque conditionis existant ad Domum prædictam de nocte ducere præsumat, nec de die, nisi tales sint, & in tali societate quòd constet Principali & Sociis, nullam inde malam suspensionem orituram, sub pœnâ privationis, si quis verò eorundem causâ libidinis mulierem suspectam in Domo prædictâ die aut nocte duxerit, vel ire fecerit, & de hoc deprehensus fuerit, vel convictus, eo ipso Domum & Bursam amittat. XXIX.

Item, Volumus quòd omnes Bursarii in Aulâ comedant semper, & simul in communi vivant, & quòd Primarius semper saltem sæpiùs quàm poterit comedat in Aulâ, ne quid indignum mensæ agatur, hanc tamen nostram ordinationem, quòd videlicet semper in Aulâ comedant, non intelligimus

habere locum in casu necessitatis, quam necessitatem declaramus in tribus casibus, videlicet in infirmitatis articulo, infirmis enim nullam legem imponimus, imò volumus eos pie & misericorditer pertractari, ita quòd possint unum vocare in camerâ, qui eis faciat solatium & juvamen.

XXX.

Item, In munitione, in quâ quilibet munitus cum uno in camera poterit comedere unâ die.

XXXI.

Item, Et in hospitibus seu extraneis, dummodò tales sint, quòd propter eos Aula debeat prætermitti, de quibus sic ordinamus, quòd nullus propter famulum, aut personam uno Socio communi Domûs minorem, vel æqualem sibi, dimittat aulam, sed si aliqua seu aliquæ personæ superveniant de quibus Domus vel personæ possint honorem vel commodum reportare, duci poterunt ad cameram comesturi, & poterit Socius adducens eos ducere secum unum, ad degerendum cum eisdem, & habebunt Bursarii in istis prædictis tribus casibus secundum taxationem Præpositi debitas portiones, & si aliquid ultrâ habere voluerint, de Bursis propriis illud solvant.

XXXII.

Item, Nullus hospes in Domo sine licentiâ Principalis aut locum tenentis ejusdem petita, & obtenta remaneat, nec etiam hospitetur sub pœnâ sex denariorum parisiensium, & si post monitionem Principalis in præsentia duorum Sociorum Bursarius, qui sic hospites ad Collegium adducet & recipiet, non abstineat, & in hoc pertinax fuerit, procedatur per dictum Principalem adversus eum per suspensionem Bursarum, donec pœnituerit, & apparuerit de emendatione ipsius.

XXXIII.

Item, Nullus hospites, seu extraneos suspectos ad Domum ducat sub pœnâ unius Bursæ, hoc est sub pœnâ distributionis unius hebdomadæ.

XXXIV.

Item, Nullus ducat extraneos ad deliberationes speciales Sociorum, nec ad mensam, absque Principalis consensu.

XXXV.

Item, Nullus ponat, vel faciat in Domo immunditias, nisi in locis ad hoc deputatis, sub pœnâ unius denarii aut majoris summæ, si assuescat hoc facere.

XXXVI.

Item, Nullus habitet, vel comedat in urbe, nisi in locis, vel cum personis honestis sub pœnâ sex denariorum.

XXXVII.

Item, Morantes & comedentes in urbe, pro ratâ dierum quibus hoc facient, perdant Bursas; similiter absentes ab hac urbe, nisi pro utilitatibus, & necessitatibus Collegii procurandis, nihil percipiant de Bursis suis tempore absentiae suae, insequendo voluntatem Fundatoris.

XXXVIII.

Item, horâ prandii præpositus pulset campanam, & tunc Socii veniant ad mensam, & benedictione factâ per Principalem, vel alium loco sui, quam (si sit absens) major post ipsum facere teneatur; cum silentio, & honestate comedant, legaturque Biblia altâ voce, durante prandio & cœnâ, per dictos Bursarios alternatis vicibus, donec dictus Primarius jubeat lectori filere; post mensam verò omnibus astantibus is qui benedictionem fecit, reddat gratias, vel per quemdam juvenem faciat reddere, & dicatur Psalmus *de profundis* cum oratione speciali pro Fundatore prædicto, & generaliter pro defunctis; qui autem in Domo præsens ad mensam non venerit, nihil habeat nisi panem, exceptis casibus ante-dictis. Si autem extra fuerit, & citò post introitum venerit ad mensam, comedat, & tunc habeat portionem, sicut si veniat de lectionibus, vel de disputationibus suae Facultatis, vel de extra urbem causâ necessitatis non ludi; & si quis assuetus fuerit circa prandium abesse sine causâ rationabili, nihil habeat nisi sit præsens.

XXXIX.

Item, Horâ undecimâ matutinâ, & horâ sextâ ferotinâ comedant juxta consuetudinem aliorum Collegiorum.

XL.

Item, Nullus jaceat extra Domum in urbe sub pœnâ dimidiæ Bursæ, nisi de licentiâ & consensu Principalis, seu ipso absente locum tenentis ejusdem, vel post factum legitime se excuset, & excusatio illius videatur ipsi Magistro legitima & justa, & præcipuè nullus ad hoc assuescat, & si monitus per Principalem unicâ monitione in præsentia duorum Sociorum non desistat, per dictum Principalem, vel locum tenentem, suspendatur à Bursis quousque appareat de correc-

tione ejusdem; & idem statuimus de nimis tardè venientibus & nimis manè vel nocte exeuntibus horâ indebitâ & suspectâ, unde ad obviandum dictis casibus, volumus quòd ostia dictæ Domûs feris internis claudantur, quarum solus Principalis habeat claves, qui singulis diebus claudet dicta ostia statim post horam nonam vel citiùs, maximè in hyeme, si opus sit, & habeat aliquam suspicionem contra aliquos, & mane etiam aperiet, vel aperire faciet horâ debitâ & competentem, videlicet à Festo Nativitatis Nostræ Dominæ usque ad Pascha, horâ sextâ, & à dicto Pascha usque ad prædictum Festum Nativitatis Nostræ Dominæ horâ quintâ; & quia nunc sunt duo ingressus, seu duæ portæ in dicto Collegio, quorum unus est in vico Serpentis, & alter in vico Citharæ, volumus & ordinamus quòd porta in vico Serpentis sita, sit porta principalis dicti Collegii, sicut Fundator voluit, cujus singuli Bursarii habeant unam clavem, ut illam portam semper claudant quando exhibunt. Quantum verò ad portam in vico Citharæ sitam, quæ fuit facta pro munitionibus & commoditatibus Collegii, & aliis negotiis necessariis subveniendis, volumus quòd sit semper die clausa, & quòd solus Primarius habeat clavem dicti ostii per quod nullus nisi ex causâ munitionis poterit ingredi nec egredi collegium; & dum Procurator indigebit clave pro necessitatibus Collegii, Primarius tradet illi unam clavem, nisi personaliter dictis necessitatibus intersit.

XLI.

Item, In omnibus deliberationibus ordinatè respondeant à Præsidente requisiti & interrogati, & tunc nullus verbum alterius interrumpat, de quibus deliberationibus fiet Registrum per ipsum Primarium, qui, vel ejus locum tenens concludet à majori & saniori parte, & si in votis æquales, vel aliàs discordes reperientur, recursum habere poterunt ad Nos solummodò aut unum nostrum statuentium quamdiu superstites erimus, & post mortem nostram ad supra-dictos Visitatores, aut unum illorum, qui causis & rationibus dictorum Principalis & Bursariorum auditis summarie, & de plano super hoc ordinabunt & terminabunt, quorum sententiæ & ordinationi ipsi omnes, tam Magister Domûs quàm Bursarii, parere tenebuntur sub poenâ suspensionis Bursarum.

XLII.

Item, Ordinamus quòd nullus Scholaris vacet ludo taxilorum, aut aliis ludis illicitis & prohibitis, maximè in dicto Collegio; similiter nullus cantet, nec ita altè loquatur, quòd impediatur Socios ad studendum aut quiescendum, nec etiam clamores ac tumultus faciat in scandalum Collegii, & nocumentum aliorum Sociorum. XLIII.

Item, Volumus quòd Magister Domûs cum aliquibus Bursariis, aut aliis in eâdem Domo commorantibus, quos ducet associandos, & quem tenebuntur associare, visitet cameras, studia & alia loca quorumlibet in ipso Collegio commorantium de mense in mensem, vel sæpiùs, si de præmissis vel aliis prohibitis suspicionem habuerit; & si qui fuerint in hoc contradictores, & rebelles, tanquàm convicti, de præmissis habeantur, & puniantur per ipsum Primarium. XLIV.

Item, Volumus quòd juvenes qui non erunt Magistri, aut Graduat, saltem qui erunt adhuc Grammatici, nullo modo Domum exeant absque licentiâ Magistri, aut eo absente, locum tenentis ejusdem, nisi causâ lectionis, sermonis aut præposituræ, sub pœnâ quatuor denariorum Parisiensium quam licentiam impartietur eis benignè, si sit legitima. XLV.

Item, Ordinamus & districtè injungimus insequendo Statuta aliorum Collegiorum, quòd omnes tam Bursarii quàm extranei Scholares loquantur semper verbis latinis, aliàs contrarium facientes, puniantur per Magistrum Domûs pœnâ duorum denariorum Parisiensium pro quolibet defectu, seu pro quâlibet oratione completâ, demptis Magistris, Graduat, vel in jure Canonico studentibus, & iis qui adhuc essent ignari, & incapaces Latinæ locutionis, cum quibus Principalis poterit dispensare ad tempus secundum quod ratio suadebit, si assuescant loqui verbis Gallicis, & suas lectiones minimè frequentare & prosequi, & post unicam monitionem per Primarium in præsentia duorum Sociorum factam non abstinuerint, ordinamus quòd tunc Principalis procedat contra eos per suspensionem Bursarum suarum, donec veniant ad emendationem; & si sint extranei, expellat eos à Domo, cogendo etiam Bursarios qui tales extraneos habebunt, ut illos à cubiculis suis ejiciant sub pœnâ prædictâ. XLVI.

Item, Inhibemus ne aliquis arma quæcumque, etiam pu-

gionem, de die nec nocte ferat in Collegio, nec per urbem, neque faciat brigam, aut rixam, nec se associet cum Scholaribus discipulis, malæ vitæ, & conversationis, aut aliis quibuscumque talia perpetrantibus, sub pœnâ privationis.

XLVII.

Item, Volumus insuper quòd dicti Scholares in gestu & habitu humiliter & honestè se gerant, calceis & caligis laqueatis nec discoloribus, aliisque indumentis decisis, & indecentibus non utantur, similiter comam atque barbam minimè nutriant, Scholaresque in Grammaticâ studentes portent semper suas vestes cinctas Zonis decentibus, & non diversi coloris, pœnâ superius statutâ contra loquentes verbis Gallicis.

XLVIII.

Item, Et quia multæ querelæ vicinorum ad aures nostras devenerunt de insolentiis, exclamationibus, & ludis palmariis dictorum Scholarium, qui ludunt stophiis seu pilis durissimis ac ferulis, reticulis & aliis indecentibus instrumentis, horisque & diebus indebitis in scandalum Collegii, & detrimentum dictorum vicinorum; ideò ordinamus quòd nulli tam Bursarii quàm extranei de cætero ludant ad ludum palmarium, maximè in magnâ areâ dicti Collegii, nisi pilis seu stophiis mollibus & manu, ac cum silentio & absque clamoribus tumultuosis, neque ante prandium ac aliis horis & diebus incongruis, & indecentibus, aliàs contrarium facientes per Primarium mulctentur, prohibemusque juvenibus in Grammaticalibus aut Logicalibus studentibus, ne ludant in dicto Collegio absque licentiâ obtentâ Principalis, aut ejus locum tenentis, sub pœnâ duorum denariorum Parisiensium pro quâlibet vice.

XLIX.

Item, Ordinamus quòd nullus admittatur Magister seu Principalis hujus Collegii, nisi ad minùs sit Magister in Artibus, aut Licentiatus in jure Civili, vel Canonico, & de Diœcesi Turonensi natus. L.

Item, Ordinamus quòd de omnibus libris, ornamentis Ecclesiæ, utensilibus & aliis rebus mobilibus dictæ Domûs in eadem existentibus, communibus quibuscumque omnibus Sociis, fiat inventarium, & quòd singulis annis primâ septimanæ quadragesimæ fiat ostentio præmissorum coràm Principali & Procuratore, cum Procuratorem habebunt, & aliis

Sociis dictæ Domûs, & fiat comparatio ad inventarium de rebus prædictis antea factum in arcâ communi reservatum; & si aliquid defecerit, cum diligentia perquiratur, & si aliquid de novo fuerit acquisitum, in inventario scribatur, & in arcam fideliter reponatur. LI.

Item, Nullus mittat utensilia, & vasa extra Domum, sed neque libros aliquâ ratione vel causâ; nullus similiter portet vasa nec alia bona Communitatis ad suum cubiculum absque licentiâ Conservantis, aut Principalis, omnesque libri Collegii incatenentur in librariâ, ut melius conserventur.

LII.

Item, Volumus, & ordinamus quòd vina per Præpositum tradentur in Aulâ quâlibet septimanâ per talliam, & in fine septimanæ quod fuerit expensum solvatur per Præpositum Procuratori, vel eo cessante ipsi Principali, vel deducatur de Bursis Sociorum, qui cogentur per ipsum Primarium ad dictum vinum & alia cibaria quâlibet hebdomadâ solvenda, sub pœnâ subtractionis Bursarum; & similiter vinum tradatur Sociis in cameris ad talliam, taxatione cujuslibet dolii per Principalem & Procuratorem, cum Procuratorem habebunt, & eo cessante per Principalem & magis industrium Sociorum, in ejusdem distributionis principio semper factâ, tradaturque in quâlibet septimanâ Procuratori, cum ibi Procurator fuerit, alioquin Principali recepta vini, & scribat quantum, & exhausto quolibet dolio fiat summa receptæ in præsentia Sociorum; lucro tamen, si quod fuerit, vel damno, penes quemlibet eorum reservato; & est intentionis & ordinationis nostræ quòd virtute juramenti præstiti quilibet præpositus sit astrictus ad hoc fideliter faciendum; quòd si appareat de contrario, puniatur arbitrio Sociorum vel majoris partis eorum, etiam si necesse fuerit, per subtractionem Bursarum.

LIII.

Item, Ordinamus quòd quilibet Bursarius in introitu Domûs det Communitati tria manutergia, & tres mappas bonas & pulchras, vel æstimationem earum in pecuniâ; volumus prætereà quòd quilibet dictorum Scholarium solvat singulis annis in Festo Purificationis Beatæ Mariæ Virginis Procuratori, seu gerenti negotia, quinque solidos Turonenses pro rebus communibus domûs reparandis, & consumptis, quantum opus fuerit restaurandis.

Item, Ordinamus, & statuimus insuper quòd in Sacello vel alio loco tutiori dictæ Domûs sit una arca communis, quæ duabus feris, & duabus clavibus diversis, & dissimilis operis & artificii claudatur, cujus arcæ Principalis dictæ Domûs habeat unam clavem, & Procurator, cum Procuratorem habebunt, vel eo cessante major & capacior dictæ Domûs post Principalem eligendus iudicio ipsorum, vel sanioris partis eorum, habeat aliam clavem pro reponendis litteris, pecuniâ, cæterisque rebus pretiosis, pertinentibus ad dictam Domum.

L V.

Item, Ordinamus quòd in Domo prædictâ majores sint duo in regimine Domûs, scilicet Principalis & etiam Procurator, cum Procuratorem habebunt: qui Principalis durabit in officio, sicut ordinavit Fundator prædictus, quandiu erit in Domo, nisi ex causâ ad requestam Sociorum, per Archiepiscopum Turonensem sit amotus; ipso autè amoto, per ipsum Dominum Archiepiscopum vel autoritate illius, provideatur per ipsum de officio Magisterii seu primariæ dictæ Domûs capaci & idoneo; si autem ultra tres menses in anno sine causâ rationabili, à Sociis vel à suprâ-dictis Visitatoribus admissâ, à Domo se absentaverit, eo ipso dicto officio sit privatus, & tunc præfatus Dominus Archiepiscopus provideat alteri de dicto officio Magisterii seu Primariæ, sicut fieri posset Primario vitâ defuncto, vel per dictum Prælatum, aut ejus autoritate amoto.

L V I.

Item, Quandiu ipse Principalis erit in Domo, debebitur ei obedientia, & reverentia in licitis & honestis sub pœnâ sex denariorum Parisiensium pro primâ vice, & dimidiæ Bursæ pro secundâ vice, & suspensionis Bursarum pro tertiâ vice: absensque alicui de Sociis poterit committere vices suas; ad ejus verò officium spectabunt, quæ suprâ pro eo sunt expressa: similiter pœnas singulis hebdomadis exiget, & levabit, seu exigere, & levare faciet, illas in utilitatem Collegii convertendo. De pœnâ tamen unius Bursæ, vel majoris, cum assensu majoris partis Sociorum, semel in anno tantummodò, cum quolibet poterit dispensare. Quas quidè pœnas pecuniarias non intelligimus habere locum in parvulis Grammaticis, minoribus quindecim annis, sed loco illarum pœnarum pecuniariarum, volumus quòd puniantur per ipsum Primarium virgis, moderatè tamen, & non sæviendo, & eas-

dem pœnas pecuniarias dicti Scholares tenebuntur solvere singulis hebdomadis Procuratori, vel, eo cessante, ipsi Primario sub pœnâ suspensionis Bursarum suarum; si verò sint Scholares extranei, renuentes prædictas pœnas solvere, tunc expellentur à Domo per dictum Principalem; cogendo etiam Bursarios ad tales extraneos à suis cubiculis expellendos, & nihilominus fiat detentio bonorum suorum in Collegio existentium, usque ad plenariam satisfactionem prædictarum pœnarum.

LVII.

Item, Dictus Principalis incitabit Scholares ad studium, bonos mores & ad suas lectiones frequentandas, providebitque de Famulo Communitatis, quando opus erit.

LVIII.

Item, Quamdiù Domus Procuratore carebit, tenebitur Primarius misas & receptas dicti Collegii facere, & de his reddere rationem; cum autem ibi erit Procurator, tenebitur idem Principalis quâlibet septimanâ Procuratorem audire, & scribere, ita quòd in computo Procuratoris scriptum suum semper apportet.

LIX.

Item, Dictus Principalis cameras assignabit Scholaribus, prout sibi melius videbitur faciendum, eruntque duo in uno cubiculo, & antiquior habebit Bibliothecam in suo cubiculo existentem, & præferetur posteriori recepto in mensâ, sede, deliberationibus, & cæteris, distinctione ordinum & graduum rationabiliter observatâ, non enim intendimus quòd antiquior receptus, non Graduatus, aut non Presbyter, preferatur alteri Bursario Presbytero, aut Graduato, licet posteriori recepto, si tamen aliquis dictorum Scholarium sit Magister, aut aliàs debite, & post lectionem seu auditionem sui cursus Graduatus, & maximè si sit lector in Medicinâ, Canonibus vel Theologiâ, solus habeat cameram si possit fieri commodè, & absque gravamine Sociorum, & damno Collegii, ad discretionem Magistri Domûs, qui habebit duo cubicula pro se & suis famulis, cum unâ caveâ, & ad quem principaliter spectabit cura, & administratio Domûs, non enim possunt omnia declarari, solus tamen non poterit Bursas suspendere, nisi in casibus supra-dictis, sed pœnas quas dicti Scholares Bursarii incurrunt, exequetur; si enim casus correctione digni ultra supra-contentos evenerint, ipse cum majori

& faniori parte Sociorum poterit corrigere & Bursas suspendere, prout eis videbitur expedire; quoties verò quando ibi erit Procurator, ipse Procurator indigebit auxilio, aut consilio ipsius Primarii ad suum officium, vel è converso, unus requisitus tenebitur ire cum alio in eorum officiis, & aliis Domûs utilitatibus, & necessitatibus procurandis, pro quibus etiam ipsi, vel eorum alter, aliquem vel aliquos de Sociis secum ducere, vel solos mittere poterunt, maximè ubi fuerint causâ probabili, vel necessariâ impediti, dum, & quando pro Domûs utilitate videbitur expedire, sub pœnâ dimidiæ Bursæ; caveant tamen sub debito juramenti, ne malitiosè aliquos avertant à studio, vel sine causâ, & impedimento rationabili mittant, vel plus debito secum ducant.

LX.

Item, Procurator durabit anno, cum oportuerit ibi Procuratorem habere, & non plus, nisi placuerit Sociis atque sibi, electusque à Sociis, vel majori parte eorum, sub pœnâ suspensionis Bursarum, tenebitur onus procurationis assumere, si anno præcedenti non fuerit Procurator, nisi excusationem prætendat, quæ majori parti Sociorum rationabilis videatur, ad ejus officium spectabunt quæ sunt pro eo supra-scripta.

LXI.

Item, Et debita, legata, obventiones, redditus & alia jura domûs exigere & levare, reparationesque domorum & missas dicti Collegii, extra tamen Sociorum & Bursarum expensas, quæ fient per præpositum, tantummodò cum assensu & scientiâ Principalis prædicti facere, nisi excederent summam quatuor librarum parisiensium, ut supra-dictum fuit, similiter ad eum spectabit terras, domos & res alias dicti Collegii cum Principali tradere, habito tamen priùs consensu, & deliberatione majoris, & fanioris partis Sociorum, aut Visitationum supra-scriptorum.

LXII.

Item, Dum Procurator, seu negotiorum gestor dictæ domûs receperit ultrà centum solidos parisienses, illud propter pericula in arcam communem reponat, si major, & fanior pars Sociorum hoc ita censuerit.

LXIII.

Item, Quâlibet septimanâ dicat Procurator Principali missas dictæ Domûs, & generaliter omnia negotia Domûs, quæ ad ejus curam & Magistri Domûs pertinebunt, computabitque Pro-

curator, seu qui, cessante Procuratore, negotia gesserit dictæ Domûs, infrà mensem post annum completum, vel citiùs, si opus sit, putà si habeatur suspicio contrà illum de malâ administratione, aut aliàs; & in recusationem computandi, & suas rationes reddendi, poterunt dicti Socii eum revocare, atque deponere ab officio Procurationis, & procedere adversùs illum per subtractionem Bursarum, & per omnes alios modos, & vias decentes, & rationabiles; quandiu verò Domus prædicta Procuratore carebit, suprà-dicta ad ejus officium pertinentia Principalis tenebitur exercere, percipiendo ultrà Bursas suas communes, dimidiam Bursam ipsi Procuratori per Fundatorem assignatam; si verò dicti Bursarii quâdam malitiâ, aut invidiâ moti recusarent videre, & subsignare, seu subscribere computa Procuratoris, vel illius qui gesserit negotia Domûs, aut nollent approbare aliquos articulos in dictis computis contentos, licet justos, & rationi congruos, tunc dictus Procurator, aut negotiorum gestor dictæ Domûs, poterit habere recursum ad Nos, aut unum nostrum, quandiu superstites erimus, vel post mortem nostram ad Visitatores suprà-scriptos, aut unum illorum qui causis, & rationibus tam Procuratoris, aut illius qui negotia ipsius Domûs gesserit, quàm dictorum Scholarium auditis, poterunt, seu poterit summarie approbare, vel **reprobare** articulos, de quibus erit inter eos quæstio, & controversia, & similiter approbare, & subsignare seu subscribere ipsa computa, & illis conclusionem apponere: quorum quidem computorum approbationem, conclusiones, & subscriptiones volumus, & ordinamus tantæ esse auctoritatis, fidei, efficacæ & roboris, ac si per omnes ipsos Bursarios factæ essent.

L X I V.

Item, Quilibet Sociorum sit præpositus, unus post alium consequenter, qui quærat victualia pro communitate Sociorum; leganturque ordinationes istæ in præsentia Sociorum anno quolibet bis, videlicet in crastino Festi Sancti Gatiani hiemalis, & in crastino alterius Festi Sancti Gatiani in mense Maio celebrati, in quibus omnes dicti Bursarii tenebuntur interesse sub pœnâ unius Bursæ, nisi essent absentes de licentiâ Principalis: inhibemusque, ne has ordinationes, vel earum aliqua immutent in aliquo Principalis, & Socii dictæ Domûs; sed si imminente Domus utilitate & honore, aliqua seu aliqua expressè viderentur in melius immutanda, ad petitionem sanioris partis Socio-

rum, hoc fiat per Nos, & Collegium nostrum, quandiu supervixerimus, & post mortem nostram per Prælatum prædictum seu Visitatores ab eo deputandos, si hoc illis duxerit committendum. Volumus insuper tam propter amissionis periculum præsentis instrumenti, quam propter observationem prædictorum, quòd fiant duo Originalia præsentium Statutorum, & una Copia: quorum Originalium unum semper remanebit reconditum in arcâ communi hujus Collegii; & aliud Turonis in Thesauro Domûs Archiepiscopalis Turonensis recludetur; Copiam verò solus Primarius habebit penès se. LXV.

Item, Ordinamus quòd si sint in prædictis Statutis aliqua obscura, vel pro Domûs ordinatione minùs sufficienter declarata, super his Nos adeant, quamdiu supervixerimus, & post mortem nostram Visitatores suprà-dictos, qui super hoc ordinabunt, obscuraque & dubia declarabunt, & interpretabuntur.

In quorum omnium robur, fidem, & testimonium præmissorum, signa seu chirographa nostra manualia duximus præsentibus apponenda unà cum chirographo Scribæ seu Grafarii universitatis Parisiensis ad requisitionem nostram, & ad majorem approbationem & certitudinem præmissorum eisdem præsentibus affixo, *ainsi signés* M. RUZE', N. BRACHET, & plus bas de mandato præfatorum Dominorum GUILBERT dictæ Universitatis Scriba.

Collationné sur une autre Coppie collationnée, ce fait rendue par nous Conseillers du Roy Nottaires, Gardenottes de Sa Majesté au chastelet de Paris soussignex ce jourd'huy vingt deux octobre mil six cent soixante & quinze. Signé LANGE, & LE SECQ DE LAUNAY.

EGO CLAUDIUS LE COURT in Juribus Licentiatus, Canonicus, & Officialis Parisiensis, Reverendissimi in Christo Patris & Domini Domini FRANCISCI DE LA GUESLE, Archiepiscopi Turonensis Vjarius Generalis, ad Collegii Turonensis in Academia Parisiensi fundati reformationis negotium ab eodem Reverendissimo mihi commissum, conficiendum, hæc capita, auditis Gymnasiarchâ & Bursariis ejusdem Collegii, diligenter observanda præcepi.

I.

Divinum Officium celebretur in Sacello ejusdem Collegii

pro more majorum, & diebus, horisque auctoritate D. D. MARTINI RUZE', & NICOLAI BRACHET in Supremo Senatu Consiliariorum, nec non Reverendissimi in Christo Patris D. D. ANTONII DE LA BARRE, Turonensis Archiepiscopi Vicariorum, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo designatis. II.

Gymnasiarcha, & Bursarii intersint divino Officio, qui abfuerit, mulctetur quinque denariorum summâ, quæ in publicum Collegii commodum cedit. Pro absente habeatur qui epistolâ incœptâ ad Missam, & ad Vesperas, & ad Matutinas, post primi Psalmi versiculum *Gloria Patri* decantatum, accesserit.

III.

Gymnasiarcha, & Bursarii qui ad Sacrum Presbyteratûs Ordinem fuerint promoti, Missam his saltem diebus celebrent Paschæ, Pentecostes, Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis, omnium Sanctorum, & Natalis Domini; qui verò huic non fuerint initiati, iisdem diebus ad Sacram Communionem accedant, & Corpus Domini reverenter percipiant; qui secus fuerit, mulctetur viginti solidorum Turonensium summâ, usibus capite superiore commemoratis erogando.

IV.

Hujusmodi pœnas pecuniarias Procurator Collegii referat in commentarium, accepti, & expensi.

V.

Sacellanus, cui divini Officii celebrandi cura est demandata, etiam si Bursarius fuerit, præter jus Bursæ, habeat etiam singulis annis septuaginta quinque libras Turonenses.

VI.

Collegii fores semper claudantur, serò horâ nonâ, aperiantur mane horâ quintâ, à Paschalibus ad Remigialia, ab his ad illa, horâ sextâ: ad Gymnasiarcham, vel ad eum qui illius absentis vices geret, claves quotidie deferantur à Janitore.

VII.

Nemo hospitem ullum in suum cubiculum admittat, qui præsertim apud se cubet, cujus probitas dubia suspectaque sit.

VIII.

Exteri in hoc Collegium non admittantur, nec hospitio excipiantur, nisi litteras aut discant aut doceant; qui verò admittentur, apud Gymnasiarcham in leges Collegii jurent.

IX.

Bursarii qui Grammaticæ, Rhetoricæ, aut Philosophiæ navabunt operam, Præceptores à Gymnasiarchâ designatos non mutant, neque ad alias Classes commigrent injussu ipsius Gymnasiarchæ.

X.

Bursarii qui Grammaticæ, Rhetoricæ, aut Philosophiæ dant operam, non vernaculè, sed latinè tantum loquentur.

XI.

Item, Bursarii Gymnasiarchæ, Presbyteris, aliisque ad aliquem gradum promotis, tam in Gymnasio, quàm in urbe Gymnasium ingredientibus, vel ex eo egredientibus debitum honorem exhibeant, eosque aperto capite saluent, & alloquantur.

XII.

Idem Bursarii, aliique Scholastici, qui Grammaticæ, Rhetoricæ, & Philosophiæ dant operam, Collegio non egredientur absque licentiâ Gymnasiarchæ aut ejus vices gerentis, nisi lectionum ordinarum causâ.

XIII.

Gymnasiarcha, Bursarii, ceterique in Collegio commorantes pileos gestent quadratos, & vestes talaris, & manicatas.

XIV.

Mulieres Collegii ingressu arceantur.

XV.

Gymnasiarcha, Bursarii, & si qui sint alii Scholastici, horâ undecimâ matutinâ pransuri, & sextâ serotinâ cœnaturi, (exceptis diebus ab Ecclesiâ jejuniis dicatis, quibus ante meridiem non prandetur,) in Aulam conveniant, ibique simul cibum capiant; mensis semotis, omnes Deo, optimo, maximo gratias agant, Regi Christianissimo, Archiepiscopo Turo-nensi & de Collegio bene-meritis, conceptis verbis benè precentur.

XVI.

Gymnasiarcha duo tantum occupet cubicula Domui ejusdem Collegii vicina, quorum unum in aream dicti Collegii, in vi-
to Serpentis alterum prospicit; habeat etiam idem Gymnasiarcha unam ex cellis vinariis sibi privatim vinariam; cetera cubicula, Bursariis tamen hospitio commodo exceptis, in publicam Collegii utilitatem à Gymnasiarchâ, Procuratore & Bursariis locentur tantum his, ut dictum est, qui litteras aut discant aut doceant.

XVII.

Bursarum vacantium & Bursariorum absentium fructus in

publicum Collegii commodum cedant, eorumque acceptorum rationem reddat Procurator Collegii.

XVIII.

Bursarius quilibet, & Gymnasiarcha, antequam in consortium Bursariorum admittatur, deponat in manus Procuratoris Collegii summam decem libellarum Turonensium, & singulis annis eorum quilibet solvat decem solidos; quicumque etiam cubicula meritoria in eodem Collegio conducet, antequam hospitio excipiat, deponat apud eundem Procuratorem duodecim libellas Turonenses, omnis hæc pecunia impendatur in emptionem suppellectilis communis, & Collegio necessariae, vel utilis, ac cujus pecuniæ sic acceptæ, & in hos usus expensæ rationem reddat Procurator coram Gymnasiarchâ, & Bursariis.

XIX.

Caveant Gymnasiarcha, Procurator, & Bursarii ne pecuniâ acceptâ aut aliâ ratione corrupti domos, villas, aliosque Collegii redditus conducant, nec in longius quàm in novem annorum spatium conductiones istas protrahant, sed ejusmodi villas, domos, annuosque redditus eis tantum locent, qui licitatione vicerint, ob eamque causam conductiones promulgentur, conductionum tabulæ compitis, & valvis Ecclesiarum Parochialium in quibus res locandæ sitæ sunt, affigantur; si quid secus fiat, irritum habeatur.

XX.

Caveant Gymnasiarcha, Procurator, & Bursarii, ne quid in Collegii domibus aut villis reparetur inconsulto Vicario Domini Reverendissimi Archiepiscopi Turonensis Parisiis commorante, aut si nullus istic sit, Turones incolente, si repationes ejusmodi summam centum quinquaginta libellarum Turonensium exceßerint.

XXI.

Procurator Collegii singulis annis reddat rationem accepti, & expensi coram Gymnasiarchâ & Bursariis.

XXII.

Archetypi, & primitivæ tabulæ proventuum & foundationum Collegii diligenter & fideliter operientur, & in arcâ aliquâ & tribus clavibus constrictâ ita occludentur, ut Gymnasiarcha unam, Procurator secundam, antiquior Bursarius tertiam habeat. Quod si ad testimonium publicum & fidem faciendam tabulas illas coram iudice opus sit proferre, tres illi clavigeri da-

bunt operam ut exempla aliqua illarum tabularum exscribantur ; & à Notariis publicis obsignentur : quæ ad fidem faciendam edentur , ne unquam archetypi distrahantur : quoties autem tabulæ illæ primitivæ invisendæ erunt , aut exscribendæ , reliqui Bursarii tintinnabulo accersantur , ut videant , ne quid foràs efferratur : harum tabularum primitivarum fiant tres Commentarii à Gymnasiarchâ & Procuratore subsignati , quorum unus sit penès ipsum Gymnasiarcham ; alter penès Procuratorem ; tertius in arcâ asservetur. XXIII.

Aulæ & Culinæ supellex , cuius curam habeat Minister Aulæ , in uno Commentario describatur ; in altero ea supellex quæ rebus Sacris inservit , cuius administratio committatur Sacellano Collegii , ac hujus quidem Commentarii exemplum unum Sacellanus ; illius , Aulæ Minister habeat ; utriusque verò exemplum aliud sit penès Gymnasiarcham.

XXIV.

Statuta à Domino Domino RUZE' , & NICOLAO BRACHET prædictis , anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo edita & decreta , pro Parisiensis Academiae reformatione ex Augusti Senatûs autoritate , anno Domini millesimo sexcentesimo primo promulgata , diligenter serventur.

XXV.

Hæc quæque Statuta à me , auctoritate dicti Domini Reverendissimi Archiepiscopi edita , diligenter observentur , & die Divo Gatiano sacrâ , præsentibus Gymnasiarchâ & Bursariis , post Missam singulis annis recitentur . In quorum fidem hæc à me , & à Magistro STEPHANO CORDONNIER , Notario Apostolico & in Curiis Ecclesiasticis Parisiensibus Procuratore , pro Scribâ assumpto , subsignata , ejusdem Reverendissimi Domini Archiepiscopi sigillo obsignavi , anno reparatæ Salutis humanæ millesimo sexcentesimo tertio , die duodecima mensis Aprilis.

Collationné sur une autre Coppie collationnée, ce fait rendu, par nous Conseillers du Roy Notaires au Chastelet de Paris sous-signez, ce jourd'huy vingt deux Octobre mil six cent soixante & quinze. Signé LANGE, & LE SECQ DELAUNAY.

FINIS.